

Gymnasieskolens udforskning gennem 50 år

En uddannelseshistorikers tilbageblik

Af Harry Haue

Artiklen omhandler forskning i gymnasiets udvikling i et historisk perspektiv; denne forskning fandt sted ved især to institutioner: Institut for Dansk Skolehistorie ved Danmarks Lærerhøjskole/Danmarks Pædagogiske Universitet og Dansk Institut for Gymnasiepædagogik ved Syddansk Universitet. Artiklen er også forfatterens uddannelseshistoriske tilbageblik på et langt forskningsliv inden for gymnasieskolen.

Indledning

Forud for tilblivelsen af massegymnasiet i 1960'erne var forskningen i gymnasieskolens udvikling ganske beskedent. Da det omkring 1970 blev almindeligt at opfatte uddannelse under en økonomisk og produktionsmæssig synsvinkel, øgedes interessen for gymnasieuddannelsernes historik. Andelen af en ungdomsårgang, der blev optaget på de gymnasiale uddannelser, voksede fra 10% i 1960 til 70% i 2016. Indtil 1960 var den officielle holdning til optaget i gymnasiet, at der skulle ske en grundig sortering af eleverne, og at kun de fagligt bedste elever blev optaget. Imidlertid blev politikere og embedsmænd i stigende grad opmærksomme på, at væksten i byerhvervene ville øge behovet for unge med mellemlange og lange uddannelser, og at man derfor måtte anvende en mere dynamisk optagelsespolitik.

Dette paradigmeskift i synet på gymnasieuddannelsens funktion stillede også krav til uddannelseshistorien. Et dynamisk samfund stiller flere spørgsmål til fortiden end et statisk samfund. Et af initiativerne var oprettelsen af Institut for Dansk Skolehistorie i 1965 ved Danmarks Lærerhøjskole under ledelse af den nyudnævnte professor i historie Roar Skovmand, jf. Christian Larsens artikel i denne årbog. I 1966 blev Selskab for Dansk Skolehistorie grundlagt, og året efter udkom første nummer af Årbog for Dansk Skolehistorie. Selvom folkeskolens udvikling dominerede indholdet af årbogens artikler og anmeldelser, fik også den gymnasiale udvikling nogen opmærksomhed.

Da jeg siden min studietid har haft forbindelse til det skolehistoriske miljø på Danmarks Lærerhøjskole og siden 1998 været knyttet til Dansk Institut for

Gymnasiepædagogik, får denne artikel nødvendigvis også et selvbiografisk præg. Desuden har jeg som forsker, forfatter, redaktør, opponenter og anmelder været engageret i andre universiteters og institutioners udgivelser. Det gælder også de enkelte gymnasiers jubilæumsudgivelser og artikler i festskrifter om gymnasiehistoriske emner.

Folkeskole – gymnasium – to adskilte verdener

Det er karakteristisk for den skolehistoriografiske udvikling, at der i høj grad har været et skel mellem det gymnasiale område og folkeskolen. I årbogens første nummer skrev redaktøren Vagn Skovgaard-Petersen artiklen ”Den politiske drøftelse af forbindelsen mellem almueskolen og den lærde skole”. Det var tydeligvis begyndelsen til disputatsen og et forsøg på i forskningen at binde de to institutionsområder sammen. Disputatsen blev forsvaret i 1976: *Dannelse og demokrati. Fra Latin- til almenskole. Lov om højere almenskoler 24. april 1903*. I en artikel i festskriftet til Vagn Skovgaard-Petersen, der blev udgivet i 2001 i forbindelse med hans 70-årsdag, skriver Ingrid Markussen: ”Selv om Vagn Skovgaard-Petersen stod vagt om gymnasieskolens udvikling og betydning, så kunne området aldrig blive et højt prioriteret forskningsområde ved instituttet” – fordi Danmarks Lærerhøjskole, og Institut for Dansk Skolehistorie, var fokuseret på folkeskolen.¹ Ikke desto mindre blev efter Markussens opfattelse både selskabet og årbogen en vigtig formidler af gymnasiestof. Gymnasieskolen havde ingen forskningsinstitution før oprettelsen af Dansk Institut for Gymnasiepædagogik i 1998.

Uden for de to nævnte forskningsinstitutioner var der også en vis aktivitet på det gymnasiehistoriske område, men ofte havde forfatterne relationer til især Institut for Dansk Skolehistorie. Erik Nørr skrev i 1979 licentiatafhandlingen *Religionsfaget i den højere skole i anden halvdel af det 19. århundrede* ved Aarhus Universitet, og fire gymnasielærere udarbejdede jubilæumsværket *GL-100. Skole – Stand – Forening. Gymnasieskolernes Lærerforening 1890-1990*. Nævnes skal også Børge Riis Larsens afhandling: *Naturvidenskab og dannelse. Studier i fysik- og kemiundervisningens historie i den højere skole indtil midten af 1800-tallet*, udgivet af Dansk Selskab for Historisk Kemi og Selskabet for Dansk Skolehistorie. Professor Gunhild Nissen anmeldte afhandlingen i årbogen, hvor hun perspektivrigt plæderede for, at uddannelseshistorien måtte foregå i en tværfaglig sammenhæng, ”hvor naturvidenskabelig, historisk, psykologisk og antropologisk/sociologisk kompetence bringes sammen”.²

I denne sammenhæng er der grund til at fremhæve forskningen i de enkelte fags historie, bl.a. historiefagets historie, f.eks. Jørgen Møller: *Historieundervis-*

1 Markussen 2001: 27.

2 *Uddannelseshistorie* 1992, Gunhild Nissens anmeldelse af Børge Riis Larsens bog *Naturvidenskab og dannelse*. Titlen var måske en allusion til Vagn Skovgaard-Petersens disputatstitel: *Dannelse og demokrati?*

ningen i gymnasiet gennem de sidste 100 år, 1983, og Carl Erik Jørgensens mange artikler om de ældste latinskoler. Jeg har selv skrevet om udviklingen i dansk historieundervisning i en europæisk antologi om historieundervisningens udvikling i landene i EU. Der er også gode grunde til at fremhæve Birgitte Possings disputats: *Viljens styrke. Natalie Zahle. En biografi om dannelse, køn og magtfuldkommenhed*, der blev forsvaret ved Københavns Universitet i 1992. Heri belyses pigernes skolegang også på det gymnasiale område. Statsskolerne åbnede først i 1903 for optagelse af kvindelige elever. Disputatsen var ved sin biografiske fokus et nybrud i disputatstraditionen. I *Uddannelseshistorie* 1995 skrev P.G. Lange, rektor for Vestfyns Gymnasium, en artikel om gymnasieforsøget i Vor Frue Skole i København: ”Et latinskoleforsøg for 200 år siden.” Heri afspejlede oplysningstidens forestillinger sig om en moderne højere skole og et nyt dannelseideal. Bibliografierne er et vigtigt hjælpemiddel i den uddannelseshistoriske forskning, f.eks. Christian Larsen: *Uddannelseshistorisk Bibliografi 1948-2004* fra 2005, hvori de fleste fremstillinger i denne artikel er anført. Desuden har de fleste numre af *Uddannelseshistorie* en bibliografisk oversigt.

Undervisningsministeriet ønskede i forbindelse med 150-året for etableringen af statens tilsyn med gymnasieskolerne at udgive et jubilæumsskrift, som resulterede i *Kvalitetens vogter. Statens tilsyn med Gymnasieskolerne 1848-1998*, skrevet af Erik Nørr, Vagn Skovgaard-Petersen og forfatteren til denne artikel. Under dette arbejde blev jeg bevidst om, at der manglede en grundlæggende undersøgelse af almindannelsens funktion i den danske gymnasieskole. Gymnasieafdelingens direktør, Uffe Gravers Petersen, var meget positiv over for denne tanke og sørgede for, at jeg kunne blive frikøbt fra min stilling i gymnasiet i to år. I 2003 kunne jeg forsvare disputatsen: *Almindelse som ledestjerne. En undersøgelse af almindannelsens funktion i dansk gymnasieundervisning 1775-2000*, som er en kronologisk og tematisk undersøgelse af dannelsesbegrebets indholdsforskydninger. Under udarbejdelsen af dette værk havde jeg en løbende dialog med bl.a. Vagn Skovgaard-Petersen, der fungerede som en koordineringscentral for forskningen på det gymnasiale område indtil omkring 2000. Det gjaldt også sagsom-

[Fra: Uddannelseshistorie 1986 s. 186]

Den faste medarbejderstab ved Institut for Dansk Skolehistorie omfattede i midten af 1980'erne lektor Ellen Nørgaard, professor Vagn Skovgaard-Petersen, lektor Ingrid Markussen og assistent Kirsten Rohde.

rådet 'pædagogik' i *Den store danske Encyklopædi*, hvor Vagn Skovgaard-Petersen var redaktør, en opgave, han var selvskreven til at varetage. Hans redaktionserfaring var omfattende bl.a. som ene- eller medredaktør på 25 udgaver af årbogen.

Kilderne til gymnasieforskningen

I forbindelse med forberedelserne til udarbejdelsen af *GL-100* havde jeg naturligt nok flere samtaler med Erik Nørr og Vagn Skovgaard-Petersen, og sidstnævnte beklagede, at han i forbindelse med arbejdet med disputatsen ikke havde kunnet finde GL's protokoller. Da jeg en dag besøgte GL's kontor på Lyngbyvej, faldt jeg i snak med en af de ældste sekretærer, og jeg nævnte for hende, at protokollerne ikke længere fandtes. Jo, sagde hun det gør de da, jeg husker tydeligt, at vi i forbindelse med flytningen lagde dem i et trapperum i parkeringskælderen. Hun huskede ret; her lå protokollerne, i sorte arkivkasser kamufleret af støv og spindelvæv, både fra Gymnasieskolernes Lærerforening, De Private Gymnasiers Lærerforening, De Kommunale Gymnasiers Lærerforening og Statsskolernes Lærerforening. Jeg ringede til Vagn, som var en af de få, som forstod rækkevidden af dette fund. Da jeg i begejstrede vending fortalte, at protokollerne faktisk eksisterede, var der en længere pause i telefonen, hvorpå han med spag stemmeføring sagde: "Ja, så må jeg jo nok revidere min disputats." Det blev nu ikke nødvendigt. Protokollerne var overvejende udformet som beslutningsreferater, og disse beslutninger kendte vi fra andre kilder, og bl.a. fra 1917 ved gengivelser i bladet *Gymnasieskolen*. Men den lille historie viste, hvor vigtigt det er at have adgang til kildematerialet, og Vagn havde inden fundet af GL's protokoller støttet Erik Nørr i forbindelse med hans udarbejdelse af tobindsværket: *Gymnasieskoler – administration og arkiv*, der udkom i 1989. Registraturen omfatter både den ældre samling og en række ny indsamlede gymnasiearkiver. I denne forbindelse blev Landsarkivet for Sjællands ældre samling af latinskolers og gymnasiers arkivalier omordnet og gjort lettere tilgængelige via en ny registratur, udgivet af ARKIVaria/Selskabet for Dansk Skolehistorie i 1989. I 1980 udgav Erik Nørr *Latinskolernes Programmer 1840-1903*, Danmarks Pædagogiske Bibliotek. Denne registratur omfattede de videnskabelige artikler, som den lærde skoles lærere siden 1839 var forpligtet på at udgive i skolernes programmer/årsskrifter. Erik Nørr fulgte i 1985 denne udgivelse op med *Gymnasieskolernes programmer 1903-1958*, bd. 1-2, også udgivet af Danmarks Pædagogiske Bibliotek.

Det var også vigtigt, at kildematerialet blev formidlet i undervisningen. I 1986 udkom *Skolen i Danmark – fra 1500-tallet til i dag*, som var et svar på et længe følt behov for en kildesamling om alle skoleformers udvikling til brug i gymnasieskolen og på læreruddannelsen. De fire forfattere, Vagn Skovgaard-Petersen, Johnny Thiedecke, Ellen Nørgaard og Harry Haue, havde den målsætning for udgivelsen at formidle forskningens vigtigste resultater og de væsentligste kilder til at belys-

se folkeskolen og gymnasiets udvikling.³ I *Uddannelseshistorie* skrev jeg en artikel om at bruge skolehistorien i gymnasiets historieundervisning.

Gymnasieforskningens nytte

Da Institut for Dansk Skolehistorie mistede sin selvstændige status i 1991 og kom til at indgå i Institut for Pædagogik og Uddannelsesforskning, var det også et tab for den gymnasiehistoriske forskning. Siden 1970'erne havde der sporadisk været talt om oprettelse af et institut for forskning i de gymnasiale uddannelser. I 1997 havde landets fem universiteter sammen med Danmarks Lærerhøjskole formuleret en anmodning til ministeriet om, at der burde afsættes midler til oprettelse af et videnscenter for lærerprocesser. Aalborg Universitet fik en stor bevilling til at forske i lærerprocesser i en erhvervsmæssig sammenhæng rettet mod uddannelsessystemet generelt. Syddansk Universitet fik 1,3 mio. kr. årligt i fire år til forskning og efteruddannelse rettet mod gymnasiesektoren, mens Danmarks Lærerhøjskole, senere Danmarks Pædagogiske Universitet, fortsat skulle fokusere på forskning i uddannelse på grundskoleområdet.

Dansk Institut for Gymnasiepædagogik (DIG) blev oprettet ved Syddansk Universitet i 1998, og leder af det nye institut blev professor i nordisk litteratur Finn Hauberg Mortensen. Han havde i mange år forsket i danskfagets didaktik i gymnasiet. Efter 25 år som gymnasielærer i historie og oldtidskundskab blev jeg knyttet til det nye institut som forskningsassistent. Undervisningsministeriet havde frikøbt mig fra min gymnasiestilling i en toårig periode, hvor jeg skulle forske i almindannelsens funktion i det almene gymnasium. Den færdige afhandling blev antaget til forsvar for den filosofiske doktorgrad og blev udgivet på Syddansk Universitetsforlag i midten af januar 2003, netop da man i Folketinget drøftede, om den kommende reform fortsat skulle have almindannelse som det overordnede mål for undervisningen eller blot være forpligtet på at være studieforberedende. Få dage efter min afhandling var blevet trykt, afholdt GL en meget velbesøgt konference om dette spørgsmål, og jeg blev bedt om at indlede. Jeg redegjorde indledningsvis for, hvad jeg forstod ved almindannelse: ”Almindannelse kan erhverves i en undervisning, der omfatter de almene dele af de videnskaber og fag, som et samfund til enhver tid har brug for med henblik på at udvikle elevernes personlige myndighed til at reflektere over deres eget forhold til medmennesker, natur og samfund.”⁴ Undervisningsminister Ulla Tørnæs sad på forreste række, og et par dage senere blev jeg bedt om at komme på undervisningsministerens kontor for at uddybe min definition af almindannelse. Jeg

3 Haue 1989. Artiklen tog udgangspunkt i et foredrag, som jeg holdt sammen med Vagn Skovgaard-Petersen for historielærere i gymnasiet på Sandbjerg Slot i november 1988.

4 Haue 2003: 19. Da disputatsen hurtigt blev udsolgt, skrev jeg en kortere version, som udkom på Syddansk Universitetsforlag i 2004 med titlen: *Almindannelse for tiden*, og i 2008 blev den korte version i en redigeret udgave oversat til tysk: *Allgemeinbildung, Ein deutscher Begriff im dänischen Gymnasium 1750-2007*.

fremhævede begrebets slidstyrke og mulighed for at forme de gymnasiale uddannelser på en tidsvarende måde.

Et par dage senere blev jeg inviteret til Folketingets Undervisningsudvalg, hvor jeg gentog budskabet. 28. januar kunne Folketinget vedtage den nye gymnasielov, og almindennelse skulle fortsat være det overordnede formål.

Senere på året formulerede videnskabsministeren et slogan: ”Fra forskning til faktura”; i mit tilfælde må man sige, at det kom til at passe ganske godt.⁵

I sommeren 2016 indgik et bredt flertal i Folketinget en aftale om en gymnasireform, hvor almindennelsen fortsat skulle være det overordnede formål med undervisningen i de gymnasiale uddannelser, og min definition af begrebets funktion fra 2003 blev fortsat almindelig anerkendt.

Dansk Institut for Gymnasiepædagogik – DIG

Hovedsigtet med oprettelsen af det nye institut var at rette op på den underprioritering, som indtil da havde karakteriseret forskningen på gymnasieområdet. Der blev ansat flere gymnasielærere, der skulle kvalificere sig via en ph.d.-afhandling til fast ansættelse som lektor eller professor. De områder, der i første omgang blev tilgodeset, var fagdidaktikken i fagene historie, dansk, naturvidenskab og matematik. Dernæst drejede det sig om organisation, ledelse og skoleudvikling. Endelig kom der fokus på almenpædagogik, uddannelsessociologi, sprogpædagogik, pædagogisk filosofi og samfundsfagsdidaktik. Forskningen skulle højne gymnasielærernes teoretiske beredskab i almindelighed og danne grundlag for en masteruddannelse, et efteruddannelsesprogram og teoretisk pædagogikum. I løbet af de første ti år blev der produceret 21 ph.d.-afhandlinger og en doktordisputats, alle relateret til gymnasiale problemstillinger. Som eksempler herpå kan nævnes: Torben Spanget Christensens afhandling om evaluering i gymnasiet og Finn Wiedemanns afhandling om skolekultur i de gymnasiale uddannelser.⁶

I 2005 fusionerede DIG med andre fagområder til Institut for Filosofi, Religion og Gymnasiepædagogik, og senere blev der igen fortaget en omstrukturering under Det Humanistiske Fakultet, hvor gymnasieforskningen og de afledte funktioner blev en del af Institut for Kulturvidenskaber (IKV). Blandt de mange forskningsprojekter, der blev iværksat på gymnasieområdet, kan nævnes ”Lærerroller” under ledelse af lektor Lilli Zeuner, skriveforskning under ledelse af professor Ellen Krogh og Center for forskning i skoleudvikling med lektor Steen Beck som leder. Centerets opgave var også i lettilgængelig form at samle og formidle forskning i de gymnasiale uddannelser.

Jubilæumsværker – gymnasieforskningens underskov

I det bibliografiske afsnit i hver årgang af *Uddannelseshistorie* er jubilæumsskrif-

5 Haue 2010.

6 Damberg og Haue 2008: 187-88.

terne anført. Denne genre har bidraget ganske meget til gymnasieforskningen. Disse jubilæumsudgivelser kommer ofte tæt på skolehverdagen og siger noget om de forskellige skolekulturer og de personer, der skabte dem. Jubilæumsværkerne kan opdeles i typologier. For det første er mange af dem skrevet ud fra en videnskabelig intention. Det gælder et værk som *Odense Katedralskoles historie 1283-1983*, redigeret af skolens rektor Jørgen Mentz. Forfatterne var historielæ-

(Foto: Børge Nommensen, gengivet fra Harry Hauc: *Afhendelse i tiden*, s. 226).

Odense Katedralskole blev i 1894 bygget i renessancestil. Portalen var porten til kundskab og dannelse: *Literis et Humanitati*, som var genbrug fra den tidligere skolebygning fra 1846. På portalens gårdside stod der: *Kundskab er Magt*. De fleste højere skoler havde som her i 1800-tallet et værdiorienteret slogan, som ofte er bevaret og fortæller skolehistorie.

rere ved skolen, og der lå omfattende kildestudier til grund for de enkelte kapitler.

For det andet er der de værker, der punktvis belyser udvalgte sider af skolens historie. Det gælder et værk som *Vestre Borgerdyd Skole 1787-1987*, redigeret af skolens rektor Jacob Appel. Nogle af de gamle skoler har flere jubilæumsværker, og det er derfor naturligt at foretage en punktvis behandling af nogle emner, der ikke tidligere er blevet berørt. Det gælder en skole som Metropolitanskolen, som flere gange har fået et jubilæumsværk; det seneste markerer 800-års jubilæet og har fået titlen *Hvilket forår*, hvilket dels relaterer til, at det var Hans Scherfigs skole, der blev portrætteret i *Det forsømte forår*, dels til det forår, hvor skolen blev nedlagt/fusioneret med Østre Borgerdyd Skole til Gefion Gymnasium.

En tredje form for udgivelse i forbindelse med en skoles jubilæum er en samling af essayistiske bidrag skrevet af lærere, elever og navnlig tidligere elever. Disse erindringsglimt viser undertiden sider af skolens liv, som kun i begrænset omfang er registreret i det traditionelle kildemateriale, eller udnyttelse af et hidtil upåagtet kildemateriale, som i bogen om elevforeningen Ydun ved Aalborg Katedralskole fra 2016, hvor eleverne ses i nærbillede uden for undervisningen.⁷

Endelig foregår der en ikke ubetydelig forskning i universitetsspecialer, som desværre er mindre synlige end mange af dem fortjener. Som et eksempel kan nævnes Tine Moses speciale, der undersøger, i hvilken udstrækning historiebevidsthed som fænomen indgik i 3.000 eksamensspørgsmål til studentereksamen i 2003. Hendes undersøgelse: *Historiebevidsthed til eksamen*, viste, at historiebevidsthed ikke prægede eksamensspørgsmålene, og at historielærerne var traditionelle i deres valg af emner; f.eks. var 1/3 af spørgsmålene relateret til Den Kolde Krig, hvorimod der var meget få spørgsmål, der relaterede sig til den kommunistiske verdens sammenbrud i 1989. Det kunne tolkes sådan, at det var lærens oplevelseshorisont frem for elevernes, der dominerede. Tine Moses resultater indgik i drøftelserne af læreplanen for historie i det almene gymnasium i 2004 og var nok medvirkende til, at periodeinddelingen blev ændret fra 1945 til 1989. Endelig indeholder mange lokalhistoriske værker afsnit om skole- og uddannelseshistorie. Et eksempel herpå er *Odense bys historie* fra 1988.

Festskrifter om gymnasieforskning

Festskrifter er ofte en indholdsmæssig broget og lejlighedsbestemt genre, også når det gælder gymnasieforskningen. Et eksempel herpå er festskriftet til Vagn Skovgaard-Petersen på 60 års dagen: *Skole. Dannelse. Samfund*. Skriftet omfatter 23 bidrag; heraf kan dog kun fire relateres til den gymnasiale verden, nemlig Harry Haue: "Afskeden med P. Munchs verdenshistorie, Gunhild Nissen: "Matematik og dannelse – spotlys på 1878", Erik Nørr: "Debatten om gymnasieskolerne biblioteker 1918-22. Fra forskningsbiblioteker til pædagogisk studiesamling" og Karen Skovgaard-Petersen: "Non Scholae sed vitae – en programmerklæring om

7 Elevforeningen Ydun ved Aalborg Katedralskole beskrevet i Christensen 2016.

latinundervisningen ved Sorø Akademi.” De øvrige bidrag relaterede sig især til folkeskolen, men også universitetet og højskolen blev behandlet.

Et andet eksempel på et festskrift er *Veje til klogskab. Hyldestskrift til uddannelseschef Erik Damberg* fra 2014, redigeret af Harry Haue og udgivet af Institut for Kulturvidenskaber ved Syddansk Universitet. Ud af de 12 bidrag var der kun ét der ikke relaterede sig til gymnasieverdenen. De emner, der blev behandlet i festskriftet, drejede sig om gymnasiekulturen udvikling siden 1800, undervisningsdifferentiering i gymnasiet, teoretisk pædagogikum, masteruddannelsen for gymnasielærere, fagligt samspil i gymnasieundervisningen, pædagogisk-didaktisk udvikling af gymnasierne på Færøerne og i Grønland og efteruddannelse af gymnasielærere. Festskriftet blev udgivet som nr. 100 i serien *Gymnasiepædagogik*. På 16 år var der således udgivet 100 numre af dette tidsskrift, som fokuserer på forskning, rapportering, udviklingsprojekter og følgeforskning i relation til de gymnasiale uddannelser.

Denne vækst i gymnasieforskningen er bemærkelsesværdig, navnlig når udgangspunktet for den gymnasiale forskning for et halvt århundrede siden var så spinkelt. Forklaringen på væksten i den uddannelseshistoriske forskning på gymnasieområdet skal nok især søges i det faktum, at også denne skoleform skulle tilgodese et senmoderne og hyperkomplekst samfunds behov, hvor fagene hurtigt fik nyt indhold på grund af nye videnskabelige resultater, der ofte forudsatte krav til fagsamspil og nye undervisningsdesigns. Visionerne for den nye undervisning bliver nødvendigvis udformet i en dialog med tidligere undervisningsformer. Et eksempel herpå er den betydning, som retorik har fået for undervisningen i mange fag; hvordan har de retoriske tankefigurer udviklet sig, og hvilken brug kan der i dag gøres af dem?

Den digitale vending

Ikke al gymnasieforskning har et udtalt uddannelseshistorisk perspektiv, men langt de fleste moderne problemstillinger er vanskelige at analysere uden at inddrage historien. Selvom en undersøgelse af et gymnasialt fænomen ikke medtager det historiske perspektiv, vil en afhandling alligevel snart i sagens natur udgøre en trædesten i uddannelseshistorien. John Robert Seeleys statement fra Victoriatiden: ”History is past politics, and politics present history” gælder også på uddannelsesområdet.

Det gælder ikke mindst på det digitale område, hvor mange artikler og fremstillinger får et historisk præg, inden de når frem til læseren, med mindre de bliver publiceret digitalt. I *Litterat på eventyr. Festskrift til Finn Hauberg Mortensen* fra 2006 har professor Kirsten Drotner behandlet denne problematik, og hun citerer her festskriftets hovedperson: ”Hvilke strategier og satsninger skal der til, hvis de politiske festtaleformuleringer om videnssamfundet skal realiseres på dette område?” Selv mente Hauberg Mortensen, at det historiske perspektiv var vigtigt, også når det drejede sig om digitale læremidler.

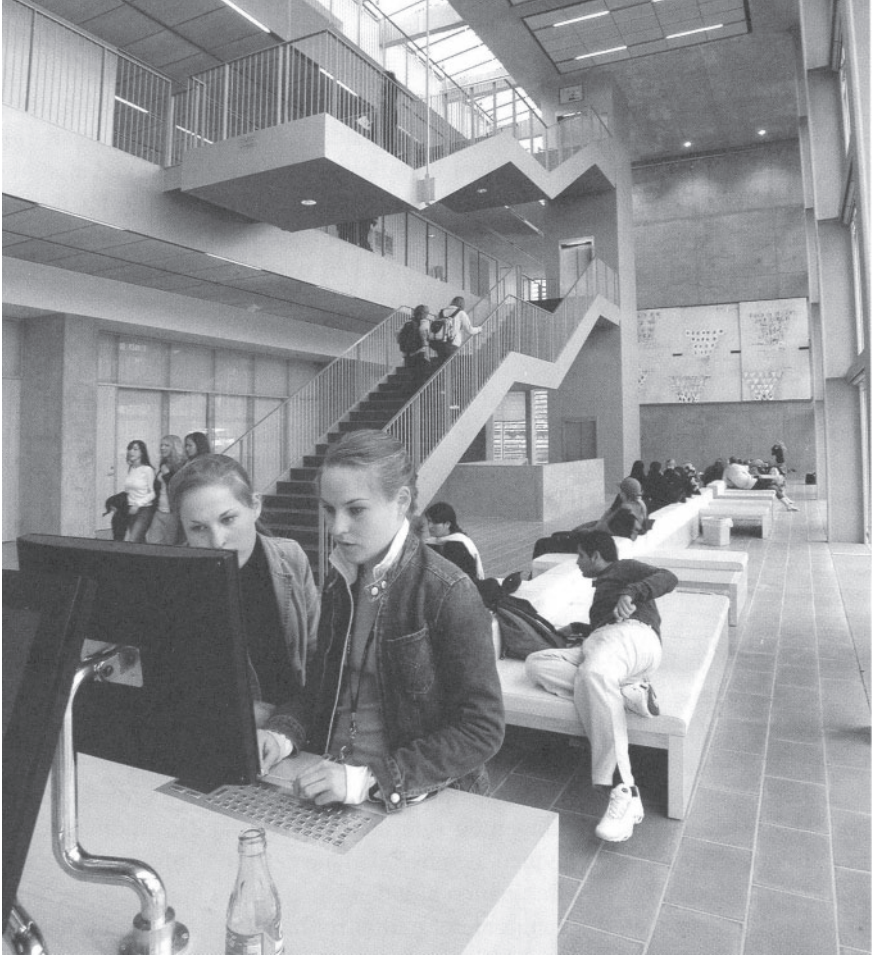
En af de første opgaver, jeg fik efter DIG’s etablering, var at opbygge et digitalt

bibliotek, som skulle omfatte typiske læremidler i alle gymnasiefag fra 1700-tallet og frem til 1930, det sidste af hensyn til royalty-bestemmelserne. Meningen var, at dette omfattende og gerne repræsentative materiale i kraft af, at det via computeren blev lettilgængeligt, kunne indgå både i den fagdidaktiske forskning og i en undervisningssammenhæng. Et eksempel herpå skrev jeg om i ovennævnte festskrift: "Forord bryder ingen trætte", hvori jeg analyserede en række historielæreboegers forord. Udgangspunktet var Holbergs *Synopsis Historiæ universalis* fra 1732, der netop blev skrevet, fordi historie nu skulle være et fag både i latinskolen og på universitetet. I forordene røber forfatterne, hvordan de tolker de gældende bestemmelser for faget, deres eget historiesyn og giver ofte anbefalinger til, hvordan der skulle undervises i faget. Det viste sig, at min egen opfattelse af historieundervisningen i ældre tid som udenadslære var en fordom, der kun i begrænset omfang kunne verificeres. Lærerens 'livlige', som det ofte hed, fortælling var derimod den almindelige undervisningsform. Disciplene fik ganske vidst udleveret en lærebog, som de skulle lære, årstal, konger og begivenheder, men meningen var, at de dermed var fritaget for at skulle notere hovedpunkter under lærerens 'livlige' fremstilling og blot kunne koncentrere sig om at lytte. Spørgsmålet, der stod tilbage var, er det en sort skole?⁸

Selv oplevede jeg den 'digitale vending' i sommeren 1997, da Erik Nørr og jeg havde et møde med lederen af Undervisningsministeriets forlag om tilrettelæggelsen af *Kvalitetens vogter*. Vi var jo vant til at udgive bøger, men ikke at bogen skulle foreligge både analogt og digitalt. Vi var meget skeptiske. Hvorfor skulle folk købe bogen, når de uden videre kunne downloade den fra nettet? Snart måtte vi i bestyrelsen for Selskabet for Skole- og Uddannelseshistorie tage stilling til om også årbøgerne skulle udgives i begge skikkelser. I begyndelsen af 00'erne blev det almindeligt at have både en analog og en digital udgivelse, og da DIG's første ph.d.-afhandlinger blev udgivet, kunne de frit downloades. Denne udvikling udfordrede almindeligheden, som nu også måtte omfatte 'digital dannelse', fordi store dele af undervisningen i alle fag havde en digital dimension, ja, begrebet indgik i forligspartiernes aftaletekst om gymnasireform 2016. Mange læremidler blev anskaffet på licensbasis hos forlagenes e-læringsafdelinger.

Digitaliseringen åbnede også for nye didaktiske tiltag. Digitale spil var en af dem. International Society for History Didactics tog dette tema op på sin årlige konference i 2014 i Wrocław med overskriften: 'Edutainment'. I min præsentation gik jeg ud fra den antagelse, at video games/adventure games "can form a bridge between the task-oriented learning practice in schools and the pleasure-motivated experiences students receive from playing games in everyday life." Et eksempel herpå er et spil, som forskere ved Aarhus Universitet har udviklet, hvor en teenagerpige kommer til at trykke på en app, der bringer hende over i middelalderen. For at undslippe denne farlige og fremmede verden skal hun be-

8 Haue 2006. Drotner 2006.

Frederiksberg Gymnasium fra 2004 er tegnet af Henning Larsens Tegnestue, og indretningen åbner for anvendelse af forskellige arbejdsformer i overensstemmelse med 2005-reformens intentioner.

svare fem spørgsmål, som forudsætter elevernes erhvervelse af en vis viden om Aarhus i 1459 for at befri den stakkels teenager fra, hvad de tror, er den 'mørke' middelalder. Måske ændrer de opfattelse og erhverver dermed digital dannelse, både som middel og som mål og udvikler dermed deres almindelse.⁹

Sammenfatning

En sammenfatning af det seneste halve århundredes uddannelseshistorie kunne tage udgangspunkt i en sammenligning af min og Vagn Skovgaard-Petersens

9 Haue 2016.

disputatser. Sidstnævnte kunne karakteriseres som en uddannelseshistorisk universalfremstilling. Den lærde skoles udvikling blev set i et bredt samfundsperspektiv med vægt på det politiske aspekt, og skoles etos og opgave blev grundigt behandlet. Afhandlingens 'røde tråd' udgøres af samspillet mellem lederne, lærere, elever, fag og pædagogik og social mobilitet. I virkeligheden kunne titlen på disputatsen have heddet: den danske lærde skoles historie 1870-1903. Dannelse og demokrati var naturligvis en toning af fremstillingen, der i øvrigt udmærkede sig ved at savne teoretiske antagelser, men ikke desto mindre formåede forfatteren at skrive – ud fra den bedste hermeneutiske tradition – en indsigtfuld og perspektivrig afhandling, som fyldte et veritabelt tomrum i den skolehistoriske forskning, men som ikke umiddelbart – men naturligvis middelbart – kunne knyttes til en fremtidsorienteret problematik i 1976.¹⁰

Sammenlignet med min disputats 27 år senere er der mange ligheder. Denne havde også et universalt perspektiv over et langt kronologisk forløb, men adskilte sig ved at være teoribaseret og en stærkere begrebsmæssig fokusering på almindelse. Vagn Skovgaard-Petersen, der var førsteopponent, kritiserede især det første, hvad skulle al den teori gøre godt for? Han karakteriserede disputatsen således: ”I realiteten er her tale om en fremstilling af vigtige sider af det danske gymnasiums historie fra 1775 til i dag.”¹¹ Mit teoretiske grundlag for undersøgelsen af almindelsens funktion i dansk gymnasieundervisning var Niklas Luhmanns systemteori, idet jeg iagttog en forskel mellem forskellige systemer in casu: dannelse og almindelse, og jeg opfattede 'almindelse' som et symbolsk generaliserede medier. Eller sagt med andre ord, kunne almindelse i denne forståelse opfattes som et sprog i sproget, der gjorde det muligt at drøfte og skabe nogenlunde konsensus om, hvad der skulle være det faglige indhold i den højere undervisning. At det forholder sig sådan, kunne siges at blive dokumenteret især i forbindelse med drøftelserne forud for vedtagelsen af reformer i gymnasiet, hvilket også var tilfældet i 2003 og 2016.¹²

Hvis uddannelseshistorien skal kunne bruges af dem, der lovgiver om skolen og arbejder i den, må den tage udgangspunkt i aktuelle problemstillinger, f.eks. digital dannelse, og se denne problematik i et udviklingsperspektiv. Det har været udgangspunktet for mange af de undersøgelser, som er blevet til på gymnasieområdet ved Syddansk Universitet. Den korte reminder til forskere i de gymnasiale uddannelsers historie må da være, at uddannelseshistorie skal have et fremtidsorienteret udgangspunkt, f.eks. hvordan kan den gymnasiale undervisning bidrage til at give den såkaldte konkurrencestat et menneskeligt ansigt?

10 Paludan 1885. Dette værk var, da Vagn Skovgaard-Petersen skrev sin disputats, den eneste samlede fremstilling af den lærde skoles i historie.

11 Damberg 2003.

12 www.uvm.dk, aftaleteksten om gymnasiereform 2016.

Summary

In this article, the author presents the past 60 years of research into the historical development of the Danish high school (the “gymnasium”), conducted by two main institutions: the Institute of Danish School History at the Danish Teachers Training College and the Danish Institute for High School Pedagogy of the University of Southern Denmark. The article is also the author’s retrospective of a long life of research into the Danish high school.

Harry Haue (f. 1941), professor emeritus og seniorforsker ved Institut for Kulturvidenskab, Syddansk Universitet. Forsvarede i 2003 disputatsen Almendannelse som ledestjerne. En undersøgelse af almindannelsens funktion i dansk gymnasieundervisning 1775-2000, der også er udgivet i en dansk kort-version, som i 2008 er oversat til tysk. Medredaktør af Uddannelseshistorie 1988-97 og medforfatter til værker om gymnasiets, realskolens og efterskolens historie. Medlem siden 2009 af bestyrelsen for International Society for History Didactics.

Litteratur

- Appel, Jacob (red.) (1987), *Vestre Borgerdyd Skole 1787-1987*. Kbh.: Vestre Borgerdyd.
- Bryld, Carl-Johan, Harry Haue, Knud Holch Andersen og Inger Svane (1990), *GL-100. Skole – Stand – Forening. Gymnasieskolernes Lærerforening 1890-1990*. Kbh.: Gyldendal
- Christensen, Dorthe (2016), *Broderskabet – Den kommende elite og elevforeningerne*. Aalborg: Højers Forlag/Aalborg Katedralskole.
- Damberg, Erik (2003), *Almendannelse som ledestjerne. Tekster fra Harry Haues disputatsforsvar 28. februar 2003*. Gymnasiepædagogik nr. 38. Odense: Syddansk Universitet.
- Damberg, Erik og Harry Haue (red.) (2010), *Ung og på vej – Festskrift i anledning af 10-året for oprettelsen af Dansk Institut for Gymnasiepædagogik ved Syddansk Universitet*. Gymnasiepædagogik nr. 71. Odense: Syddansk Universitet.
- Drotner, Kirsten: Bøger og bits. I: Damberg, Erik, Haue, Harry og Jørgen Dines Johansen (red.), *Litterat på eventyr. Festskrift til Finn Hauberg Mortensen*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, s. 207-16.
- Haue, Harry (1989), *Skolens historie i undervisningen. I: Uddannelseshistorie 1989*, s. 63-67
- Haue, Harry (2003), *Almendannelse som ledestjerne. En undersøgelse af almindannelsens funktion i dansk gymnasieundervisning 1775-2000*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Haue, Harry (2004), *Almendannelse for tiden – en ledetråd i dansk gymnasieundervisning*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Haue, Harry (2006), *Forord bryder ingen trætte. I: Damberg, Erik m.fl. (red.), Litterat på eventyr. Festskrift til Finn Hauberg Mortensen*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, s. 225-37.
- Haue, Harry (2008), *Allgemeinbildung. Ein deutscher Begriff im dänischen Gymnasium 1750-2007*. Odense: University Press of Southern Denmark.
- Haue, Harry (2010), *History of Education matters – if the past is present. I: Larsen, Jesper Eckhardt (red.), Knowledge, Politics and History of Education*. Münster. LIT Verlag, s. 121-32.
- Haue, Harry (2011), *Historical Education in Denmark. I: Erdmann, Elisabeth and Wolfgang Hasberg (eds.), Facing, Mapping, Bridging Diversity. Foundation of a European Discourse on History Education*. Schwalbach: Wochen Schau Wissenschaft.
- Haue, Harry (2014) (red.), *Veje til klogskab. Hyldestskrift til uddannelseschef Erik Damberg*. Gymnasiepædagogik nr. 100. Odense: Syddansk Universitet.

- Haue, Harry (2016), Digital Bildung and Allgemeinbildung: New Challenges to and potentials for History Didactics. I: Wojdon, Joanna (ed.), *E-teaching History*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, s. 164-72.
- Haue, Harry, Ellen Nørgaard, Vagn Skovgaard-Petersen og Johnny Thiedecke (1986), *Skolen i Danmark. Fra 1500-tallet til i dag*. Herning: Systime.
- Haue, Harry, Erik Nørr og Vagn Skovgaard-Petersen (1998), *Kvalitetens vogter. Statens tilsyn med gymnasieskolerne 1848-1998*. Kbh.: Undervisningsministeriet.
- Haue, Harry, Kristian Hvidt, Ingrid Markussen og Erik Nørr (red.) (1991), *Skole. Dannelse. Samfund. Festskrift til Vagn Skovgaard-Petersen 31. maj 1991*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Lange, Poul G., Et latinskoleforsøg for 200 år siden. I: *Uddannelseshistorie 1995*, s. 64-94.
- Larsen, Børge Riis (1991), *Naturvidenskab og dannelse. Studier i fysik- og kemiundervisningens historie i den højere skole indtil midten af 1800-tallet*. Kbh.: Selskabet for Historisk Kemi/Selskabet for Dansk Skolehistorie.
- Larsen, Christian (2005), *Dansk uddannelseshistorisk bibliografi 1948-2004*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Larsen, Jesper Eckhardt (red.) (2012), *Knowledge, Politics and the History of Education*. Berlin: Lit Verlag.
- Lindemann, Hans m.fl. (2009), *Hvilket forår. 800 år. Et Danmarksbillede set gennem Metropolitan-skolen. Fra Danmarks fineste skole til et gymnasium i brændpunktet på nutidens Nørrebro*. Kbh.: Metropolitan-skolen.
- Markussen, Ingrid (2001), Forskningsstemaer ved Institut for Dansk Skolehistorie. I: Schultz-Hansen, Inger og Erik Nørr, *Institut, Selskab, Museum. En skolehistorisk hilsen til Vagn Skovgaard-Petersen*. Kbh.: Selskabet for Dansk Skolehistorie og Dansk Skolemuseum.
- Mentz, Jørgen (red.) (1984), *Odense Katedralskoles historie 1283-1983*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Møller, Jørgen (1983), *Historieundervisningen i gymnasiet gennem de sidste 100 år*. Kbh.: Gad.
- Nørr, Erik (1979), *Det højere skolevæsen og kirken. Faget Religion i sidste halvdel af det 19. århundrede*, Aarhus: Akademisk Forlag.
- Nørr, Erik (1980), *Latinskolens programmer 1840-1903. Bibliografi og billedfortegnelse*. Kbh.: Danmarks Pædagogiske Bibliotek.
- Nørr, Erik (1985), *Gymnasieskolens programmer 1903-1958. Bibliografi og billedfortegnelse*. Kbh.: Danmarks Pædagogiske Bibliotek.
- Nørr, Erik (1989), *Gymnasieskoler – administration og arkiv*. Kbh.
- Paludan Julius (1885), *Det højere Skolevæsen i Danmark, Norge og Sverige. En sammenlignende Fremstilling*. Kbh.
- Possing, Birgitte (1992), *Viljens styrke. Nathalie Zahle. En biografi om dannelse, køn og magtfuldkommenhed*. Kbh.: Gyldendal.
- Skovgaard-Petersen, Vagn (1976), *Dannelse og demokrati. Fra latin til almenskole. Lov om højere almenskoler 24. april 1903*. Kbh.: Gyldendal.